

GENEZA I DZIEJE ARCHITEKTURY KLASYCYZMU W SANKT PETERSBURGU

Klasycyzm na gruncie rosyjskim, a zwłaszcza w Sankt Petersburgu, zajmuje miejsce szczególnie w dziejach architektury. Ma własne, odrębne cechy stylowe, charakterystyczne dla tego konkretnego ośrodka. Mimo tego, że geneza stylu zasadniczo wywodzi się z klasycyzmu francuskiego, architektura klasycyzmu Petersburga jest samoistna, a zatem można powiedzieć — unikatowa. Niewątpliwie przyczyniły się do tego twórczo przemyślane wzorce antyczne oraz elementy palladianizmu, wywodzące się z renesansu włoskiego i twórczości znakomitego architekta tej epoki Andrei Palladia (1508-1580).

Klasycyzm w Rosji bierze początek w latach 60. XVIII w., kiedy to władzę obejmuje caryca Katarzyna II. Czasy jej panowania (1762-1796) przypadły na okres wczesnego i początek dojrzałego klasycyzmu. Zmiany, które zaszły wówczas w architekturze, mogły być dokonane dzięki jej gustom. Caryca traktowała styl barokowy jako przestarzały. Klasycyzm całkowicie wypiera poprzedzający go dojrzały barok, a Bartolomeo Francesco Rastrelli (1700-1771) w 1763 r. zostaje zwolniony z posady naczelnego architekta, którą zajmował za rządów Elżbiety¹. Działalność architektów nowego pokolenia, reprezentujących klasycyzm, przyczyniła się do istotnych zmian w architekturze Sankt Petersburga (Костылев, Пересторонина, 2007, 57).

Ta nowa epoka w architekturze Rosji, a zwłaszcza Petersburga, trwała do początku lat 30. XIX stulecia. Co prawda niektóre przejawy klasycyzmu można zaobserwować nawet w kolejnym dziesięcioleciu, ale już w latach 30. XIX w. pojawiają się wyraźne elementy eklektyczne oraz przejawy historyzmu w architekturze. Budowle wykonane w czystym stylu w zasadzie nie występowały (Шуйский, 1997a, 69; Кириков, 2007, 105).

Należy podkreślić, że tendencje klasycystyczne na gruncie rosyjskim pojawiły się już w pierwszej połowie XVIII w., jednak poczynając dopiero od lat 60. możemy mówić o klasycyzmie jako stylu w architekturze. We Włoszech znany jest również wcześniejszy przykład architektury klasycyzującej. Do takiego nurtu zaliczany jest wyżej wspomniany palladianizm, którego nazwa pochodzi od nazwiska architekta Andrei Palladia, działającego w XVI w. na północnym wschodzie Włoch. W sztuce starożytnej Grecji okresem klasycznym był z kolei V w. p.n.e. (Kubalska-Sulkiewicz, Bielska-Łach, Manteuffel-Szarota, 2017a, 185-186). W architekturze Francji klasycyzm pojawia się już w XVII w. i przez pewien czas współlistnieje z barokiem. Podobnie

¹ Rastrelli umiera we Włoszech, a jego prośby o nadesłanie mu projektów autorskich pozostały bez odpowiedzi.

wyglądała sytuacja w Sankt Petersburgu, gdzie także występowały tendencje późnobarokowe w architekturze wczesnego klasycyzmu (Шуйский, 1997a, 70).

Architektura klasycyzmu na omawianym terenie łączy w sobie także inspiracje antykiem, z którego wywodzą się prostokątne plany, nawiązujące do jednego z typów świątyni greckiej o nazwie *peripteros* (Winniczuk, 1962, 234). Odniesieniom do sztuki rzymskiej zawdzięczamy natomiast elementy architektoniczne, nawiązujące do rotundy, czyli budowli na planie koła (Ковалева, 2011, 267). W wielu zresztą budynkach okresu klasycyzmu rotunda występuje jako centralny element kompozycyjny bryły architektonicznej (Kubalska-Sulkiewicz, Bielska-Łach, Manteuffel-Szarot, 2017b, 356); wśród takich wymienić można chociażby sobór św. Izaaka.

Klasycyzm ogólnie dzieli się na kilka etapów: wczesny, dojrzały (lub tzw. srogi), późny (lub tzw. wysoki) oraz empire. Należy zaznaczyć, że w każdym z wymienionych etapów architektura przejawiała się nieco inaczej. Warto również wspomnieć o płynnych granicach pomiędzy poszczególnymi etapami klasycyzmu, które często nakładały się jeden na drugi. Nieraz przynależności budowli do tej lub innej fazy stylowej decydują subtelne różnice. Często było też tak, że realizacja architektoniczna została rozpoczęta w jednym okresie, a ukończona w kolejnym. Wszystkie wspomniane czynniki decydowały o końcowym wyglądzie dzieła architektury.

WCZESNY KLASYCYZM

Lata 60. i 70. XVIII w. to okres wczesnego klasycyzmu. Zaobserwować możemy wyraźny zwrot ku tradycji antyku oraz prostym i wyrazistym formom antycznym. Na zmiany niewątpliwie wywarły wpływ przeprowadzone w latach wcześniejszych wykopaliska w Herkulanum (1709) i Pompejach (1748) (Грабарь, 1994, 170). Po tych wydarzeniach wzrosło zainteresowanie sztuką antyczną. Z drugiej strony, architektura stanęła wówczas przed nowymi wymaganiami i wyzwaniami, spowodowanymi m.in. rozwojem przemysłowym i ekonomicznym oraz przyrostem ludności. Barok, którego elementy jeszcze się przejawiały w budowlach wczesnoklasycystycznych, nie spełniał już wymogów nowej epoki.

Do czołowych architektów wczesnego okresu klasycyzmu należeli: Jean-Baptiste Michel Vallin de la Mothe (1729-1800), Antonio Rinaldi (1709 lub 1710-1794) oraz Yury Felten (1730-1801). Każdy z wymienionych twórców wypracował własną odmianę klasycyzmu. Jean-Baptiste Vallin de la Mothe wprowadził sporo wzorców zaczerpniętych z architektury francuskiej. Twórca ten uznawany jest za nowatora architektury wczesnego klasycyzmu w Rosji. Ze względu na francuskie pochodzenie oraz wykształcenie, wprowadził wiele zapożyczeń z klasycyzmu francuskiego. Mimo wszystko geneza tego stylu w Rosji, pod wpływem idei oświecenia, sięga antyku. Wpływy francuskie stanowią natomiast jeden z istotnych jej elementów.

W odniesieniu do architektury klasycyzmu w Sankt Petersburgu trzeba wspomnieć, że została ona wzbogacona w znacznym stopniu dzięki architekturze włoskiego renesansu. Tu należałoby ponownie podkreślić znaczenie twórczości Palladia, która znowuż w znacznej mierze była oparta na tradycji antycznej (Bohatyrewicz, 2018b, 2-4; Шуйский, 1997a, 73). W przypadku klasycyzmu Petersburga można zauważyć, że wzajemne przenikanie się wpływów i tendencji układa się w jedną harmonijną całość, jest logiczne i uzasadnione.

Reprezentacyjnym dziełem wczesnego klasycyzmu w Petersburgu jest budynek Akademii Sztuk Pięknych, nad którym pracę rozpoczęto w 1764 r. Jednym z autorów tej realizacji był wspomniany już Jean-Baptiste Vallin de la Mothe, który współpracował z rosyjskim architektem — Aleksandrem Kokorinowem (1726-1772). Jednym z charakterystycznych elementów tej konstrukcji jest belkowanie inspirowane antyką oraz symetria i harmonia proporcji. Warto dodać, że pierwszy projekt budynku Akademii wykonał Jacques-Francois Blondel (1705-1774). Ostatecznie jednak wstępny koncept został zmieniony przez A. Kokorinowa i Vallina de la Mothe, który z kolei był uczniem Blondela. W nowym projekcie wyraźnie powiększono bryły poszczególnych partii budowli (Кириков, 2007, 109-112; 120-121), w rezultacie czego nabrała ona cech klasycystycznej harmonii i symetrii.

Innym przykładem wczesnego klasycyzmu jest pałac Marmurowy wykonany w latach 1768-1785, według projektu Antonia Rinaldiego. Można powiedzieć, że realizacja ta spełniła funkcję swoistego łącznika między architekturą późnego baroku i wczesnego klasycyzmu na gruncie petersburskim. Struktura i bryła architektoniczna pałacu Marmurowego wyróżniały się już cechami właściwymi klasycyzmowi. W dziełach Rinaldiego przejawy baroku można zauważyć jedynie w niektórych elementach dekoracyjnych. Realizacje architektoniczne Rinaldiego, wykonane w Petersburgu i okolicach, mają nieraz także pewne elementy rokokowe, które poprzedzają dzieła klasycystyczne. Tego typu detale należy jednak traktować jako pozostałości minionej epoki. Warto również podkreślić, że w pałacu Marmurowym wyraźnie widoczne są wpływy włoskie, zbliżające go do renesansowego *palazzo*. Działalność Rinaldiego charakteryzuje się nowym spojrzeniem na architekturę, jednakże mimo jego znaczącego dorobku, zarówno jego twórczość, jak i życie nie zostały dostatecznie zbadane. Nadal pozostają wątpliwości dotyczące jego dokładnej daty urodzenia, szczegółów co do miejsca zdobytego wykształcenia oraz niektórych realizacji architektonicznych (Шуйский, 1997a, 106-107; Кириков, 2007, 105-106; 124-127). Nie stanowi to jednak przedmiotu niniejszych rozważań.

Nietypowe rozwiązanie zastosował w realizacji ogrodzenia Ogrodu Letniego w Sankt Petersburgu architekt Yury Felten. Skorzystał on z osiągnięć tradycji antycznej, co przejawiało się w zastosowaniu stylizowanego porządku tokańskiego. Y. Felten doskonale połączył w tej rea-

lizacji kamień i metal (Bohatyrewicz, 2018a, 79-84). Jest on ostatnim ze wspomnianych tu przedstawicieli wczesnego klasycyzmu w architekturze rosyjskiej. Istotne jest to, że we wczesnym okresie swojej działalności współpracował z architektem Rastrellim. Liczne projekty Felten zrealizował w Petersburgu i okolicach (Шуйский, 1997a, 134-139). Jego samodzielne realizacje architektoniczne reprezentują klasycyzm.

DOJRZAŁY LUB SROGI KLASYCYZM

Dojrzały klasycyzm, który jest także wzmiankowany jako „srogi”², w architekturze Sankt Petersburga występuje od 1780 do ok. 1800 r. (Raskin, 2000, 6). Styl dojrzały obejmuje przynajmniej część pierwszego dziesięciolecia XIX w. W latach 80. XIX w. nastąpiło całkowite uwolnienie klasycyzmu od elementów barokowych, które nieraz występowały we wczesno-klasycystycznej architekturze. Za jednego z przedstawicieli dojrzałego klasycyzmu, wśród działających wówczas w Sankt Petersburgu, uznany został między innymi Iwan Starow (1745–1808). Określany jest nieraz jako „architekt fazy przejściowej” pomiędzy stylem wczesnym a dojrzałym. Starow korzystał w swojej twórczości z osiągnięć wczesnego klasycyzmu, a jednocześnie rozwijał nowe tendencje. Zaznaczyć należy, że w latach 1758-1762 studiował na Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, a jednym z jego mistrzów był Jean-Baptiste Vallin de la Mothe. Po ukończeniu Akademii, kontynuował naukę za granicą (gdzie przebywał w latach 1762-1768). Najpierw zdobywał doświadczenie we Francji, a później przeniósł się do Rzymu, gdzie prowadził studia nad zabytkami architektury antycznej oraz włoskiego renesansu. W 1768 r. powrócił do Petersburga, osiągając w kolejnych latach istotne postępy w karierze (Шуйский, 1997b, 18-20). Mistrzowie Starowa, pobyty studyjne we wspomnianych wyżej krajach, a także zdobyte doświadczenie zawodowe, niewątpliwie wywarły istotny wpływ na jego styl. W twórczości tego architekta zaobserwować można zarówno wpływy francuskiego klasycyzmu, jak i włoskiego renesansu. Wszelkie tendencje i zapożyczenia oczywiście zostały przez Starowa twórczo przemyślane, zanim znalazły swoje należyte miejsce w poszczególnych realizacjach architektonicznych.

Do najważniejszych realizacji architektonicznych Starowa należy pałac Taurydzki, który powstał w latach 1783-1789 i przez długi czas pełnił funkcję swoistego wzornika dla innych pałaców i licznych domostw (Шуйский, 1997b, 27). Typowy dla architektury klasycyzmu portyk, składający się z sześciu kolumn i zwieńczony trójkątnym szczytem, znalazł zastosowanie w wielu zresztą realizacjach w kolejnych latach.

² W niniejszej pracy w odniesieniu do tego etapu w dziejach architektury Sankt Petersburga przyjęto określenie „dojrzały klasycyzm”.

Twórczość Nikolaja Lwowa (1751-1803), która przypada na okres dojrzałego klasycyzmu, czyli na lata 80. i 90. XIX w., charakteryzuje się obfitym stosowaniem portyków, kolumn, pilastrów oraz innych elementów cechujących architekturę klasycystyczną. Zrobił on wspaniałą karierę zarówno w Petersburgu, jak i w pobliskich miejscowościach. Do jednych z najlepszych dzieł Lwowa należą również Newskie Wrota Twierdzy Pietropawłowskiej (Анисимов, 2016, 363-365), które zostały zaprojektowane w 1780 r., a zrealizowane w latach 1784-1787. Było to zadanie niezwykle trudne do wykonania, ponieważ należało wkomponować Newskie Wrota pomiędzy istniejącymi już bastionami Piotra Wielkiego i Naryszkina. Dokonać tego należało w taki sposób, aby struktura architektoniczna nowo powstałego dzieła była czytelna na tle kamiennych ścian otaczających twierdzę. Lwow poradził sobie z tym zadaniem znakomicie, tworząc wrota w postaci monumentalnego — wykraczającego za linię ścian — portyku kolumnowego (Шуйский, 1997b, 84-87). Portyk ten składa się z czterech kolumn w porządku toskańskim, które zostały umieszczone parami po bokach arkady wejściowej i spoczywają na masywnych cokołach. Całość kompozycji została tradycyjnie zwieńczona trójkątnym szczytem.

Fot. 1. Newskie Wrota Twierdzy Pietropawłowskiej, 1787, architekt Nikolaj Lwow.

Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2017.

Wybitnym reprezentantem dojrzałego klasycyzmu był również włoski architekt Giacomo Quarenghi (1744-1817). We wczesnym etapie jego twórczości przejawiały się m.in. wpływy palladianizmu. Do takich dzieł odnieść można na przykład pałac Angielski w Peterhofie. Drugim przykładem z okolic Petersburga, należącym do wczesnych realizacji Quarenghiego, jest szpital w Pawłowsku (Шуйский, 1997b, 74-75). Szczególnie interesujące są późniejsze realizacje architekta, które wykonał w Petersburgu. Jednym z najbardziej znaczących jego dzieł jest Instytut Smolny, wybudowany w latach 1806-1808 i stanowiący przykład późnego, dojrzałego klasycyzmu.

Centrum kompozycji architektonicznej tej budowli stanowi portyk, składający się z ośmiu kolumn i zwieńczenia w formie trójkątnego szczytu (Кириков, 2007, 162-164).

WYSOKI LUB PÓŹNY KLASYCYZM ORAZ STYL EMPIRE

Kolejny etap, występujący od ok. 1800 do ok. 1830 r., nosi nazwę wysokiego lub też późnego klasycyzmu³. W tych ramach czasowych mieści się również styl empire, wzmiankowany nieraz jako faza klasycyzmu. Do czołowych architektów tego okresu należeli: Jean-Francois Thomas de Thomon (1760-1813), Andriej Woronichin (1759-1814), Andrejan Zacharow (1761-1811), Carlo Rossi (1775-1849), Wasilij Stasow (1769-1848), Auguste de Montferrand (1786-1858) (Raskin, 2000, 6).

W okresie późnego klasycyzmu architektura Petersburga ponownie uległa zmianom, zwłaszcza we wczesnym okresie panowania Aleksandra I (1777-1825). W tym miejscu należy wspomnieć, że czasy panowania wyżej wspomnianego władcy Rosji to lata 1801-1825 (Анисимов, 2016, 421-476). Za Aleksandra I wzrosła monumentalność i skala budowli. Wszelkie realizacje architektoniczne powstawały z zastosowaniem niewielkiej liczby masywnych brył. Poza tym istotne jest to, że wzrosło znaczenie syntezy sztuk. W tym okresie częściej także pojawiały się połączenia architektury z rzeźbą monumentalną (Кириков, 2007, 167). Powstawały nadal budowle, w których przestrzegano kanonów klasycyzmu. Jako przykład reprezentacyjny, rozpoczynający okres późnego klasycyzmu, należy wymienić Sobór Ikony Matki Bożej Kazańskiej, którego twórcą był Andriej Woronichin. Budowla, zwana też Soborem Kazańskim, powstała w latach 1801-1811, a jej kolumnada była wzorowana na kolumnadzie watykańskiej, autorstwa Giovanniego Lorenza Berniniego (1598-1680), znajdującej się przy placu św. Piotra (Koch, 1996, 269). Oprócz wpływów włoskich, w tym kolumnady Berniniego, zauważalne są również inspiracje pochodzące z klasycystycznej architektury francuskiej. Jeśli chodzi o kolumnadę, to Woronichin zastosował tu nieco odrębne rozwiązanie niż Bernini. Kolumnada soboru w Petersburgu została szeroko otwarta i znajduje się na jednym poziomie z bryłą świątyni, w odróżnieniu od bardziej zwartej i zamkniętej założenia Berniniego, które zostało usytuowane niżej niż bryła świątyni. Te elementy decydują o subtelnych różnicach między dwoma rozwiązaniami architektonicznymi. Należy również wspomnieć o perfekcyjnym połączeniu architektury i rzeźby architektonicznej oraz o tym, że jako prototyp do drzwi północnych posłużyły *Rajskie wrota* Lorenza Ghibertiego (1381-1455) (Кириков, 2007, 169-172; Bohatyrewicz, 2018b, 18-22). Oczywiście natomiast jest to, że kolumnady różnią się między sobą. Kolumnada przy placu

³ W niniejszej pracy, w odniesieniu do tego etapu w dziejach architektury Sankt Petersburga przyjęto określenie „późny klasycyzm”.

św. Piotra utrzymana została w porządku tokańskim, a Woronichina występuje w postaci 72 stylizowanych porządków o kapitelach korynckich.

Fot. 2. Sobór Ikony Matki Bożej Kazańskiej w Sankt Petersburgu, 1801-1811, architekt Andrej Woronichin.

Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2018 (od strony Newskiego Prospektu).

Fot. 3. Sobór Ikony Matki Bożej Kazańskiej w Sankt Petersburgu, 1801-1811, architekt Andrej Woronichin.

Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2017.

Fot. 4. Sobór Ikony Matki Bożej Kazańskiej w Sankt Petersburgu, 1801-1811. Kolumnada, architekt Andrej Woronichin. Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2017.

W latach 1805-1810 Jean-Francois Thomas de Thomon zrealizował projekt Giełdy i kolumn rostralnych oraz przylegających terenów. Uroczyste otwarcie Giełdy nastąpiło w 1816 r. Bryła architektoniczna budowli przypomina *peripteros*, czyli wspomnianą już świątynię grecką wybudowaną na planie prostokąta i otoczoną pojedynczą kolumnadą (Koch, 1996, 13-18). Giełda została otoczona kolumnadą w porządku doryckim, wspartą na masywnym stylobacie. Połączenie architektury z rzeźbą monumentalną jest świadectwem nabierającego popularności stylu empire (Кириков, 2007, 177-179).

Thomas de Thomon zaprojektował Giełdę, uwzględniając przylegające tereny i skomponował to w harmonijną całość. Poprzednia realizacja budynku Giełdy, wykonana przez Giacoma

Quarenghiego, została pomyślana jako samodzielna budowla. Tereny otaczające budynek nie wchodziły w skład projektu (Журин, 2017, 85). W budynku Giełdy Thomasa de Thomona, wyraźnie widoczny jest wpływ architektury greckiej, jednak stylizowanej i twórczo przekształconej. Odejście od tradycji antycznej widoczne jest m.in. w wyraźnie zaznaczonym podziale bryły na dwie kondygnacje.

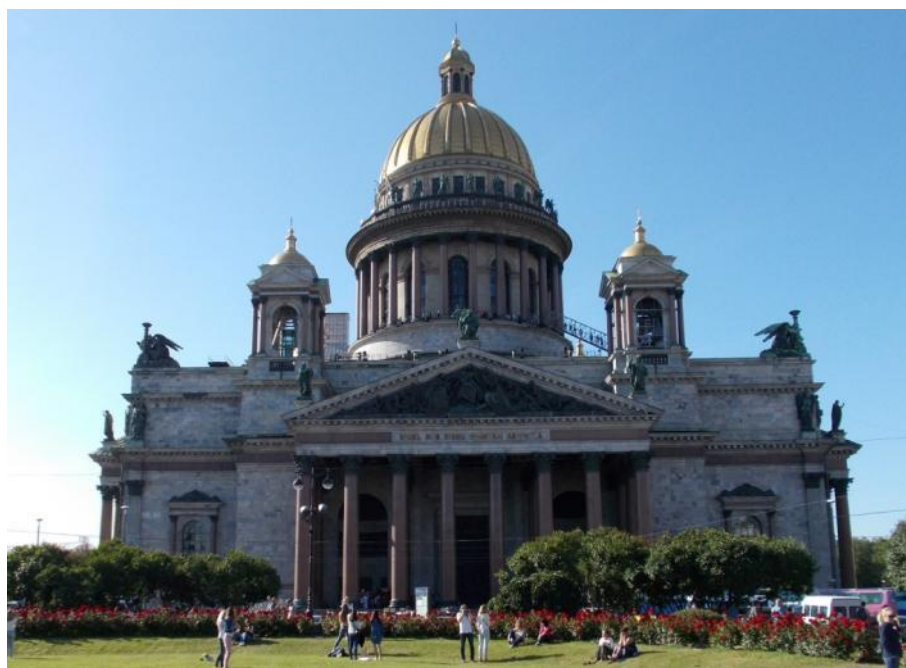
Fot. 5. Budynek Giełdy w Sankt Petersburgu, 1805-1816, architekt Jean-Francois Thomas de Thomon.

Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2018.

Fot. 6. Kolumna rostralna, architekt Jean-Francois Thomas de Thomon. Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2018.

Jednym z najbardziej reprezentacyjnych przykładów budowli tego okresu niewątpliwie jest sobór św. Izaaka, który stworzył francuski architekt Auguste de Montferrand w latach 1819-1858. Zasadnicza bryła budowli powstała na planie prostokąta z czterema portykami o ośmiu kolumnach w pierwszych szeregach. Wszystkie kolumny utrzymane zostały w stylizowanym porządku korynckim. W górnej kondygnacji mieści się bęben otoczony kolumnadą i zwieńczony złożoną kopułą (Кириков, 2007, 222; 224-226). Bęben na osi centralnej bryły nawiązuje do Tempietta autorstwa Donata Bramantego (1444-1514), wybudowanego w 1502 r. w Rzymie. Stąd właśnie uzasadnione przypuszczenie o wpływach architektury klasycznego okresu renesansu na twórczość Montferranda. Sobór św. Izaaka stał się najważniejszą realizacją architektoniczną w jego całej karierze.

Fot. 7. Sobór św. Izaaka w Sankt Petersburgu, 1819-1858, architekt Auguste de Montferrand.

Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2015.

Reprezentacyjnym przykładem empire jest budynek Admiralicji, który przebudowano według projektu architekta Andrejana Zacharowa (1761-1811) w latach 1806-1819. Element charakterystyczny tego założenia stanowi połączenie architektury i rzeźby monumentalnej, zwykle występujący w empire (Кириков, 2007, 180-184). Warto zaznaczyć, że empire ma istotne znaczenie. Postrzegany jest dosyć często jako samodzielny styl, współistniejący jednak z późnym klasycyzmem. W architekturze Sankt Petersburga empire zajął odpowiednie miejsce.

Fot. 8. Admiralicja, 1806-1819, architekt Andrejan Zacharow. Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2017.

Należy podkreślić, że późny klasycyzm miał istotne znaczenie dla całej architektury, zarówno na gruncie rosyjskim, jak i innych krajów i wywarł wpływ także na budowle sakralne, których przykłady widoczne są i w Polsce. Jednym z przykładów jest cerkiew św. Mikołaja w Białymstoku (Робиннов, 2011, 372-376).

Pałac Michajłowski, wykonany w latach 1819-1825 przez architekta pochodzenia włoskiego — Carla Rossiego — jest wspaniałym przykładem zastosowania klasycznych kanonów w późnym okresie klasycyzmu (Кириков, 2007, 196-200). Klasycystyczne elementy ponownie występują w parze z rzeźbą monumentalną i dosyć gęsto stosowaną dekoracją rzeźbiarską, składającą się zazwyczaj ze stylizowanych elementów roślinnych. Wspomnieć można też o tym, że Carlo Rossi zaprojektował wnętrze tego pałacu, a budowla ta jest jednym z reprezentacyjnych przykładów późnego klasycyzmu.

Kolejnym dziełem Carla Rossiego jest budynek Sztabu Głównego, zrealizowany w latach 1819-1829. Architekt wykorzystał częściowo gmachy, które wykonał Yury Felten. Rossi zachował ściany tych budowli, a w niektórych przypadkach nawet fragmenty wnętrz (Кириков, 2007, 201-204). W tym przykładzie widzimy ponownie połączenie architektury z rzeźbą monumentalną.

Fot. 9. Budynek Sztabu Głównego, 1819-1829, architekt Carlo Rossi. Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2015.

Fot. 10. Budynek Sztabu Głównego, 1819-1829, architekt Carlo Rossi. Autor zdjęcia: Witalij Bohatyrewicz, 2017.

W latach 30. XIX stulecia nie spotkamy już klasycyzmu w czystej postaci, bez elementów zaczerpniętych z innych stylów architektonicznych. Stąd pojawiają się liczne kontrowersje dotyczące przynależności stylowej poszczególnych budynków. Niektóre przejawy i elementy klasycyzmu występują również w połowie XIX w. i nawet w czasach późniejszych, jednak coraz częściej tylko w formie dekoracji architektonicznej budowli eklektycznych.

Po raz pierwszy program eklektyczny świadomie zastosował architekt Aleksander Briullow (1798-1877) przy odnawianiu wnętrza pałacu Zimowego po pożarze, w 1837 r. W trakcie prac remontowych odnowiono stare wnętrza oraz dobudowano nowe. Stąd właśnie pojawiło się zróżnicowanie stylowe w tej jednej realizacji (Ковалева, 2011, 268). Około połowy XIX w. rozwinął się eklektyzm. W owym czasie stosuje się wybrane elementy klasycystyczne, które pełnią raczej funkcję dekoracyjną.

Na zakończenie należy również zaznaczyć, że zadaniem architekta epoki klasycyzmu było zachowanie jednolitego stylu, mimo różnych jego odmian. Styl ten miał być uporządkowany i dostosowany do nowych wymogów oraz gustów. Architekturę klasycyzmu cechowała harmonia, symetria, a budowle miały zwartą bryłę. Widać to w reprezentacyjnych realizacjach wybitnych architektów tworzących w Sankt Petersburgu w latach około 1760-1830, w poszczególnych, wyodrębnionych etapach klasycyzmu (wczesny, dojrzały, późny klasycyzm oraz empire). Celem niniejszego artykułu było ukazanie genezy oraz omówienie dziejów architektury klasycyzmu w Sankt Petersburgu. Należy zaznaczyć, że praca ta jest wstępem do dalszych badań nad wybranym zagadnieniem.

Literatura:

- Анисимов, Евгений Викторович; 2016, Императорская Россия, Санкт-Петербург
- Грабарь, Игорь Эммануилович; 1994, Петербургская архитектура в XVIII и XIX веках, Санкт-Петербург
- Журин, Андрей Николаевич; 2017, Новые тенденции в освоении классицистических приёмов в отечественной архитектуре первой трети XIX века; w: Манускрипт, nr 12, ss. 84-86
- Кириков, Борис Михайлович; 2007, Архитектурные памятники Санкт-Петербурга, Санкт-Петербург
- Ковалева, Татьяна Вячеславовна; 2011, Художественная организация внутреннего пространства в жилой архитектуре Петербурга XIX — начала XX века; w: Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки, nr 2, ss. 265-273
- Костылев, Роман Петрович; Пересторонина, Галина Филипповна; 2007, Петербургские архитектурные стили (XVIII — начало XX века), Санкт-Петербург
- Робинов, Олег Юрьевич; 2011, Традиции позднего классицизма в культуре храмового строительства Польши и России; w: Славянский мир в третьем тысячелетии, nr 6, ss. 372-378
- Шуйский, Валерий Константинович; 1997а, Зрелое русское барокко и ранний классицизм, Санкт-Петербург

- Шуйский, Валерий Константинович; 1997b, Строгий классицизм, Санкт-Петербург
- Bohatyrewicz, Witalij; 2018a, Dzieje Ogrodu Letniego w Sankt Petersburgu; w: Lech Łbik, Krystian Strauss, Agnieszka Wysocka (red.), Architektura miast V. Zieleń w krajobrazie miasta XIX i XX wieku, Bydgoszcz: Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury, ss. 79-88
- Bohatyrewicz, Witalij; 2018b, Geneza architektury klasycyzmu w Sankt Petersburgu, Wrocław [referat wygłoszony na międzynarodowej konferencji naukowej *Tygiel Kulturowy*, Wydział Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, 21.05.2018]
- Koch, Wilfried; 1996, Style w architekturze. Arcydziela budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne, Warszawa: Świat książki
- Kubalska-Sulkiewicz, Krystyna; Bielska-Łach, Monika; Manteuffel-Szarota, Anna (red.); 2017a, Klasycyzm; w: Słownik terminologiczny sztuk pięknych, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, ss. 185-186
- Kubalska-Sulkiewicz, Krystyna; Bielska-Łach, Monika; Manteuffel-Szarota, Anna (red.); 2017b, Rotunda; w: Słownik terminologiczny sztuk pięknych, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, ss. 356
- Raskin, Abram; 2000, Saint Petersburg, Saint Petersburg: Ivan Fiodorov Art Publishers
- Winniczuk, Lidia (red.); 1962, Peripteros, w: Mały słownik kultury antycznej, Warszawa: Wiedza Powszechna, ss. 234